

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-107>

УДК 811.111-26

Федоренко С.В., Перепнихатка А.Ю.
 Національний технічний університет України
 «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ МОНАРХІВ У ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ)

Анотація. Автором наголошено на важливості врахування специфіки впливу соціальних та культурних факторів на поточну комунікативну різноманітність емоційних висловлювань в англійській мові. Розглянуто особливості кіно перекладу, вимоги до його здійснення, забезпечення синхронності. Встановлено відмінності між перекладом художнього фільму і художнього тексту. Наголошено на особливостях представлення синхронного перекладу для реалізації максимальної відповідності. Розглянуто два види креолізованого кінотексту. Зазначено унікальність впливу оригіналу на кіноглядача. Охарактеризовано взаємозв'язок перекладеного кіно тексту від культурного середовища, в якому це було здійснено. Наголошено на важливості збереження форми, змісту, структури на результат художнього перекладу. Визначено основні завдання перекладача в створенні повноцінного художнього тексту після здійснення перекладу. Окреслено основні перекладацькі стратегії: «одомашнення» (domesticating approach) та «очуження» (foreignising approach) перекладу. Відзначено фактори, які вплинули на вибір зазначених стратегій в ході здійснення перекладу. Зазначено змістове наповнення стратегій перекладу та особливості періодів їх виникнення. Зупинено на методах реалізації стратегій на практиці. Відзначено, що контекстуальний переклад з пошуком ситуативного відповідника активно застосовується при очуженні англійськомовного кіно тексту. Вказано, що компресія при перекладі кінотексту є більш компактним викладом думки на одній мові за рахунок використання семантично більш емних одиниць іншої мови. Відзначено, що у зв'язку з тим, що при перекладі текст збільшується в обсязі, а кількість кінокадрів залишається незмінною, то перекладачам доводиться використовувати прийом компресії. Зазначено, які прийоми можуть бути використані при скороченні тривалості фрази для уникнення розбіжності тексту і відеоряду. Мета статті – проаналізувати соціолінгвістичні особливості мовної особистості англійських монархів у перекладацькому аспекті (на матеріалі англійськомовних художніх фільмів). Проведено дослідження на прикладах кінофільмів «Королева», «Королівська родина: сучасний двір», «Життя принцес сучасного двору».

Ключові слова: переклад; лінгвістика; монарх; мовна особистість; способи перекладу.

Fedorenko Svitlana, Perepnykhatka Alina
 National Technical University of Ukraine
 "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

SOCIOLINGUISTIC FEATURES OF THE LANGUAGE PERSONALITY OF ENGLISH MONARCHS IN THE TRANSLATION ASPECT (BASED ON ENGLISH FEATURE FILMS)

Summary. The author emphasizes the importance of taking into account the specifics of the influence of social and cultural factors on the current communicative diversity of emotional expressions in English language. The peculiarities of film translation, requirements for its implementation, ensuring synchronicity are considered. The differences between the translation of a feature film and a literary text are established. The emphasis is placed on the peculiarities of the interpretation of simultaneous translation to achieve maximum compliance. Two types of creolized film text are considered. The uniqueness of the original's influence on the filmgoer is noted. The connection between the translated film text and the cultural environment in which it was performed is described. The importance of preserving the form, content, structure of the result of literary translation is emphasized. The main tasks of the translator in creating a full-fledged literary text after the translation are determined. The main translation strategies are outlined. Among them are "domestication" (domesticating approach) and "alienation" (foreignising approach) of the translation. The factors that influenced the choice of these strategies during the translation are noted. The content of translation strategies and features of the periods of their origin are indicated. The methods of implementing strategies in practice are focused on. It is noted that contextual translation with the search for a situational counterpart is actively used in the "alienation" of English-language film text. It is indicated that compression in the translation of film text is a more compact presentation of the thought in one language due to the use of semantically more capacious units of another language. It is noted that due to the fact that the text, while being translated, increases in volume, and the number of frames remains the same, translators have to use the method of compression. It is indicated what techniques can be used to reduce the duration of the phrase to avoid discrepancies between text and video. The purpose of the article is to analyze the sociolinguistic features of the linguistic personality of English monarchs in the translation aspect (based on English-language feature films). Research has been conducted on the examples of the films "The Queen", "The Royal Family: the Modern Court", "The Life of Princesses of the Modern Court".

Keywords: translation; linguistics; monarch; linguistic personality; translation methods.

Вступ. Результат перекладу кінотексту передбачає не лише доступність для іншомовного глядача, але і правильну відтво-

риваність смислового компоненту, адекватну презентацію образів персонажів відповідно до заданого режисером стилістичного напрямку

та непорушений прагматичний вплив цілісного твору. При художньому кіноперекладі актуальними є ті самі вимоги, які застосовуються до художнього перекладу. Загальновідомо, що переклад художнього тексту існує в умови міжкультурної та культурно-етнічної комунікації, де найважливішою складовою є текст як предмет перекладування і перцепції.

Постановка проблеми. Визначення особливостей формування мовної особистості кіногероя при перекладі, вимагає комплексного підходу перекладача та висвітлення різних лінгвістичних особливостей його мови. В залежності від соціальної чи історичної приналежності персони, можуть суттєво варіюватися засоби створення цілісної картини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуване питання в лінгвістичній науці вивчено недостатньо. При написанні роботи ми використували напрацювання Гарбовського Н. К. [1], Журавель Т. В. [2], Комісарова В. М. [3], Корнаухової Н. В. [4], Лук'янової Т. Г. [5], Полякової О.В. [6], Скоромислової Н. В. [7], Venuti L. [8].

Мета статті – проаналізувати соціолінгвістичні особливості мовної особистості англійських монархів у перекладацькому аспекті (на матеріалі англійських художніх фільмів).

Методи в роботі використані такі: пошуковий по наявній методичній та науковій літературі із аналізом знайденого матеріалу, з'ясування причинно-наслідкових зв'язків, аналіз документації та результатів діяльності дослідників з проблеми проведеного дослідження.

Результати й обговорення. Потреби комунікативної практики в різноманітних ситуаціях спілкування з використанням англійської мови висувають на перший план питання теоретичного обґрунтування та експериментального дослідження специфіки впливу соціальних та культурних факторів на існуючу комунікативну варіативність реалізації емоційних висловлювань у межах норм сучасного англійського мовлення.

Кінопереклад вимагає враховувати як лінгвістичні, так і певні технічні умови, що мають безпосередню дію на адекватність та еквівалентність перекладеного тексту, а також на синхронність оригінального кінотексту та його дубляжу [2]. На відміну від перекладу художнього тексту, переклад художнього фільму є більш складним, що супроводжується низкою характерних ознак. Текст завжди перевіряється на щосекундну відповідність відеоряду з метою правильної передачі авторської ідеї та стилю [5, с. 171]. Необхідність у постійній синхронізації рухів губ акторів є запорукою успішного та досконалого дублювання. Відтак, завданням перекладача є трансформувати вихідний кінотекст так, щоб озвучення іншою мовою збігалось з відеорядом [7, с. 154–155].

У просторі кінодискурсу кіноперекладач має справу з креолізованим кінотекстом, який включає два компоненти: вербальний, тобто кінодіалог, та невербальний. Для адекватного перекладу слід раціонально оцінити співвідношення лінгвістичних та образотворчих елементів з метою забезпечення прагматичного впливу, адекватного тому, що має першоджерело на оригінального глядача, враховуючи той факт, що переклад – це вторинний тип комунікації, що реалізується у новому культурному середовищі [6, с. 12].

Перекладений кінотекст перероджується у чужому культурному середовищі, де починає функціонувати як завершений самостійний твір і перестав існувати як чужорідний елемент, міцно інтегруючись у нову культуру. Отже, перекладений текст набуває такої самої естетичної цінності, як і першоджерело [1, с. 28].

У художньому перекладі дуже важливо зберегти форму, зміст, структуру і естетичний вплив оригіналу тексту. Художній переклад з будь-якої мови має бути зроблений так, щоб атмосфера сюжету, стиль автора збереглися якомога повнішою мірою. На думку В.Н. Комісарова, основним завданням перекладача в художньому перекладі є передача художньо-естетичної специфіки оригіналу та створення повноцінного художнього тексту мовою перекладу. Щоб досягти цієї мети, перекладач обирає більш вільні засоби перекладу і може пожертвувати окремими деталями першоджерела [3, с. 115].

Ф. Шлейермахер, об'єднавши думки своїх сучасників І. Гете, І. Гердера, А. Шлегеля, стверджував, що існує лише два методи перекладу: «Або перекладач, наскільки це можливо, залишає в спокої автора і переносить читача до нього. Або він залишає в спокої, наскільки це можливо, читача і переносить до нього автора» [4, с. 242]. Саме на основі цієї опозиції сучасні дослідники виділяють дві основні перекладацькі стратегії: «одомашнення» (*domesticating approach*) та «очуження» (*foreignising approach*) перекладу.

Вибір стратегії тісно пов'язаний з роллю суб'єкта перекладацької діяльності та засобами передачі з вихідної мови на мову перекладу безеквівалентної лексики, в особливості, культурно-історичних реалій тексту оригіналу. На думку дослідників, рішення на користь тієї чи іншої стратегії також визначається екстралінгвістичними факторами: культурними, економічними, політичними та соціальними [8].

Реалізуючи цю стратегію, перекладач робить вибір або на користь конвенціональних, узуальних, або на користь не конвенціональних, опазіональних мовних засобів [3, с. 444]. Стратегія форенізації набула особливого поширення у період романтизму, коли панувала думка, що читач має отримати враження від оригіналу з усією його «іншопольністю». Мета форенізації полягає в збереженні етноконцентричної жорсткості вихідного тексту. На практиці, форенізація являє собою «етнодевіаційний опір цінностям культури мови оригіналу, що фіксує лінгвістичні і культурні відмінності оригінального тексту» [8].

Етнодевіатність полягає в тому, що метод очуження переміщує читача перекладу до автора оригіналу, створюючи «відчуття присутності чужого». У результаті з'являється текст, не схожий ні на оригінальний текст, ні на будь-який інший текст мови перекладу. При форенізації читачеві / глядачеві нав'язуються норми і цінності чужої культури. Проте кінцевою метою такого перекладу може бути збагачення національної культури через контакт з іншомовним лінгвокультурним простором.

Стратегію форенізації може бути реалізовано методом уподібнення, тобто субституцією іншопольної реалії, що є незрозумілою для реципієнта, іншою реалією з того самого культурного

простору, але вже опанованою тим самим глядачем. Такий метод сприяє збереженню чужорідного духу кінострічки, проте не створює когнітивного бар'єру під час міжкультурної комунікації.

Контекстуальний переклад з пошуком ситуативного відповідника активно застосовується при очуженні англомовного кінотексту за умови, якщо вихідне речення містить слово або словосполучення, дослівний переклад якого транслює авторську задумку некоректно. Наведемо приклад із фільму «Королева»: *«I ain't waiting around for some humie with a death wish.»* – «Я не збираюсь чекати цього камікадзе».

Вихідний контекст містить дескриптивну фразу, дослівна передача якої звучала б досить неприродно у мові перекладу. З цих міркувань, перекладачем досить влучно було введено японський термін камікадзе, яким у широкому значенні позначають всіх добровільних пілотів, які беруть участь у самогубних атаках. Вибір саме такого ситуативного відповідника форенізував переклад, але сприяв досягненню прагматичної мети. Наведемо приклади з англомовного кінотексту фільму «Королівська родина: сучасний двір», культурно марковані одиниці якого було нейтралізовано шляхом гіперонімічного перекладу українською мовою: *«There is no such thing as an ex-Marine.»* – «Солдат завжди буде солдатом».

При перекладі було генералізовано назву роду військ, де служив головний герой. Marine – це солдат морської піхоти, але в українському перекладі маємо лише узагальнене – солдат. Частково таке перекладацьке рішення обґрунтовано, по-перше, відсутністю знань українського реципієнта про систему збройних сил США, по-друге, намаганням спростити рівень семантичної навантаженості, якої вимагає першоджерело.

Компресія при перекладі кінотексту є більш компактним викладом думки на одній мові за рахунок використання семантично більш емних одиниць іншої мови. Так як при перекладі з англійської мови на українську текст має властивість збільшуватися в обсязі, а час його звучання обмежена часом звучання оригіналу і змінюючи кінокадрів, то перекладачам доводиться досить часто використовувати прийом компресії. У даній роботі ми проаналізували текст субтитрів кінофільму «Життя принцеса сучасного двору» на англійській і українській мовах, де було виявлено активне застосування прийому компресії.

В даному випадку автор перекладу вважав за краще використовувати такий вид граматичної заміни, як заміна типу речення. Складне речення в тексті оригіналу, що містить дві граматичні основи і має підрядний зв'язок, в українському перекладі перетворюється в просте речення, яке має тотожний оригіналу сенс, але більш зрозуміле за своєю структурою для українського глядача. Такий прийом дозволяє скоротити тривалість фрази і тим самим уникнути розбіжності тексту і відеоряду.

There is no fate but what we make for ourselves. – *Наша доля залежить тільки від нас самих.*

They tried to murder me before I was born. – *Мене намагалися вбити ще до народження.*

Тут також можна побачити застосування граматичної заміни, при якій складне речення замінюється на просте. Граматичну основу *«I was*

born» перекладач змінює на обставина часу «до народження». В даному випадку дослівний переклад став би занадто громіздким і довгим за часом. У зв'язку з цим, перекладач скористався компресією. *«In an instant»* в англійському варіанті перекладається як «миттєво». Ми бачимо використання заміни частини мови. Іменник з прийменником в українському перекладі перетворюється в прислівник. Крім того, в даному випадку, дослівному перекладі невизначений артикль *«an»* перекладався б як третє слово «одне», і словосполучення «в одну мить» значно б збільшило тривалість вимови фрази, чого зумів уникнути перекладач.

Складне речення тексту оригіналу, що містить три граматичні основи (*«I suppose, «was you», «who ripped»*), при перекладі замінюється на просте речення. Вступне речення *«I suppose»* перекладач замінює на слово «схоже», яке в даному випадку використовується як вступне слово, відповідаючи за значенням словами «здається», «начебто». З інших двох граматичних конструкцій робить одну «ти обчистив», що значно спрощує дане речення і робить його більш компактним для субтитрів.

Three billion lives would vanish in an instant. – *Три мільярда життів перервуться миттєво.*

I suppose it was you who ripped us off last week. – *Схоже ти нас обчистив минулого тижня.*

Тут питальне речення замінюється на стверджувальне, більш компактне за своєю формою, але тотожне з оригіналом по семантиці.

You know you were about the closest thing to a father I ever had? – *Ти мені практично замінив батька.*

This stupid thing's not working. What's wrong with this thing? – *Ця тупа штуковина не працює. Що з нею не так?*

В даному випадку повторення, що міститься в англійському варіанті тексту (*«thing», «this thing»*) у другому реченні українського тексту замінюється займенником «нею», що надає компактність цій фразі. Вступна конструкція *«I think»* замінюється на вступне слово «здається», тим самим зменшується кількість слів у цій фразі.

I think he's got pneumonia. – *Здається, у нього пневмонія.*

I hit the road the day she died. – *З її смерті я був у бігах.*

Конструкція *«the day she died»*, що є простим реченням в складі складного і складається з чотирьох слів, при перекладі замінюється на словосполучення «з її смерті», що складається з трьох коротких слів, що значно компактніше дослівного перекладу *«з того дня, як вона померла»*.

Конструкція *«the day she died»*, що є простим реченням в складі складного і складається з чотирьох слів, при перекладі замінюється на словосполучення «з її смерті», що складається з трьох коротких слів, що значно компактніше дослівного перекладу *«з того дня, як вона померла»*. Спонукальне речення, що перекладається «Зупини машину» трансформується в українському тексті в дієслово «зупинись», також має спонукальний характер. Автор перекладу вважав за краще не використовувати слово «машина», так як сцена фільму відбувається в автомобілі, і глядач тож розуміє, що зупинити потрібно саме машину.

Дослівному перекладу англійських субтитрів «*I'm sorry*» перекладач вважає за краще дієслово «прости», так як в цій сцені відбувається діалог і швидка зміна кадрів, що вимагає компактного викладу тексту. Словосполучення «*ever conceived*» перекладено як «на сьогоднішній день», що є стійкою фразою в українській мові, близькій українським глядачам більше, ніж дослівний переклад «коли-небудь існуючої», «яка коли-небудь існувала».

Stop the car! – Зупинись!

I'm sorry. – Прости.

The most intelligent system ever conceived. – Найбільш досконалою системою на сьогоднішній день.

Опущення характеризується пропуском в мові перекладу лексичних одиниць, присутніх в тексті мови перекладу за умови збереження семантичної еквівалентності.

1. Опущення лексичних повторів. У досліджуваному нами фільмі дані лексичні повтори використовувалися героями в стресових ситуаціях (сцени боротьби, викрадення), при яких фрази вимовляються швидко і коротко, відбувається швидка зміна кадрів. Дані повтори в англійській мові вимагають значно менше часу для вимови, ніж їх переклад українською. Тому, щоб уникнути розбіжності тексту і відеоряду, перекладач опускає повтори, використовуючи кожен з перерахованих фраз один раз.

2. Опущення однорідних членів речення.

Однорідні доповнення «*license and registration*» (ліцензія і реєстрація) опускаються. Замість них перекладач використовує тільки одне слово «права», скорочуючи фразу і виробляючи при цьому адаптацію тексту для українського глядача, так як у українських водіїв запитують чи не ліцензію і реєстрацію, а автомобільні права.

Go, go, go! – Вперед!

Take him down! Take him down! – Покладіть його!

Please, please, please. You have to let me go! – Будь ласка. Відпусти мене!

3. Опущення займенників і звернень. Займенники і звертання в даних зразках не несуть в собі смислового значення в цих прикладах, тому вони опускаються при перекладі.

4. Опущення вступних слів і конструкцій.

Вступні слова та конструкції «*so*», «*I mean*», «*I know*» в даних випадках не несуть смислового

значення і при перекладі переважано опускають фрази. Тому перекладач їх опускає.

Kate, it's your father. – Кейт, це батько.

You didn't have to do that! – Не робиць цього!

He shut himself down. – Я самовідключився.

You're blowing me off again. – Знову мене надув.

So, I live off the grid. – Я живу ізгоєм.

About her and me, I mean. – Нарахунок мене з не.

Висновки і напрями подальших досліджень. Проаналізувавши представлені кінострічки сучасного кіно мистецтва, які зображують життя королівських родин і досліджують особливості мови англійських монархів, було зроблено висновок, що їх мова багата рисами, які властиві аристократії. Спостерігаються особливості, характерні для представників вищих класів суспільства. Враховується факт того, що в даних прикладах кінофільмів присутньою є стилізація мови. При роботі над фільмами режисерами були зроблені вдалі спроби наближення до дійсності шляхом вивчення історичних документів і відеоматеріалів.

Дані фільми демонструють лінгвокультурний типаж англійської монархії, де вона виступає свого роду виразником національної ідеології британського соціуму, а образ королеви – це квінтесенція національного характеру, вираження сутності британців.

Для кращого розуміння українським глядачем мови англійських монархів, необхідно звертати увагу на використання різноманітних перекладацьких методів, які дозволяють максимально наближено передати стиль мовлення.

Проаналізувавши соціолінгвістичні особливості мовної особистості англійських монархів у перекладацькому аспекті було використано ряд наукових методів, а саме: пошуковий по наявній методичній та науковій літературі із аналізом знайденого матеріалу, метод з'ясування причинно-наслідкових зв'язків, аналіз документації та результатів діяльності дослідників з проблеми проведеного дослідження.

В ході роботи були представлені основні типи перекладацьких трансформацій, що містяться у перекладі англійського фільму на українську мову при використанні прийому компресії: граматичні та лексичні заміни. В роботі були розглянуті основні прийоми перекладу реалій: транскрипція і наближений переклад.

Список літератури:

1. Гарбовский Н. К. Теория перевода. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 2004. 544 с.
2. Журавель Т. В. Кінопереклад як вид аудіовізуального перекладу і його становлення в Україні та світі. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки (мовознавство)»*. 2018. № 10. С. 35–38.
3. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода. Проблемы переводоведения в освещении зарубежных ученых. Москва : ЧеРо, 1999. 136 с.
4. Корнаухова Н. В. Переводческие стратегии в аспекте манипуляции сознанием. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*. 2011. № 3(15). С. 90–96.
5. Лукьянова Т. Г. Лексичні аспекти перекладу субтитрів (на матеріалі англійських художніх фільмів). *Нова філологія*. Запоріжжя, 2012. № 50. С. 170–173.
6. Полякова О. В. Дискурс анімаційного фільму як поле діяльності кіно перекладача. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*. Луганськ, 2013. № 14(1). С. 282–286.
7. Скоромыслова Н. В. Теоретический аспект перевода художественных фильмов. *Вестник Московского государственного университета имени М. В. Ломоносова*. 2010. № 1. С. 153–156.
8. Venuti L. Strategies of Translation. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London : Routledge, 2001. 353 p.

References:

1. Harbovskiy N. K. (2004). *Teoriya perevoda* [Translation theory]. Moskva: Yzd-vo Mosk. un-ta, 544 p.
2. Zhuravel T. V. (2018). Kinopereklad yak vyd audiovizualnoho perekladu i yoho stanovlennia v Ukraini ta sviti [Cinema translation as a kind of audio visual translation and its becoming in Ukraine and in the world]. *Naukovyi visnyk DDPU imeni I. Franka. Seriya «Filolohichni nauky (movoznaustvo)»*, vol. 10, p. 35–38.
3. Komyssarov V. N. (1999). *Obshchaia teoriya perevoda. Problemy perevodovedeniya v osveshchenyy zarubezhnykh uchenykh* [General translation theory. Problems of translation in national and foreign researchers]. Moskva: CheRo, 136 p.
4. Kornaukhova N. V. (2011). *Perevodcheskiye stratehyy v aspekte manypliatsyy soznanyem* [Translation strategies in terms of manipulation of consciousness]. *Vestnyk Yrkutskoho hosudarstvennoho lnhvystycheskoho unyversyteta*, vol. 3(15), p. 90–96.
5. Lukianova T. H. (2012). *Leksychni aspekty perekladu subtytriv (na materialy anhlomovnykh khudozhnykh filmiv)* [Lexical aspects of subtitle translation(based on English feature films)]. *Nova filolohiia. Zaporizhzhia*, vol. 50, p. 170–173.
6. Poliakova O. V. (2013). *Dyskurs animatsiinoho filmu yak pole diialnosti kino perekladacha* [Animation film discourse as a work field of a film translator]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filolohichni nauky*. Luhansk, vol. 14(1), p. 282–286.
7. Skoromyslova N. V. (2010). *Teoretycheskyi aspekt perevoda khudozhestvennykh fylmo* [Theoretical aspects of feature films translation]. *Vestnyk Moskovskoho hosudarstvennoho unyversyteta ymeny M. V. Lomonosova*, vol. 1, p. 153–156.
8. Venuti L. (2001). *Strategies of Translation*. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. London: Routledge, 353 p.